

3.ÜNİTE

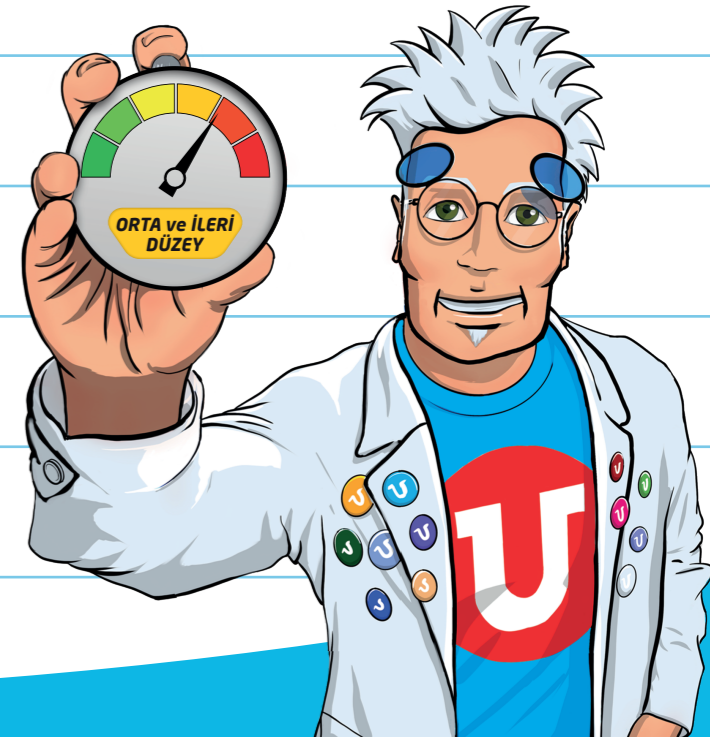
U

TYT Orta ve İleri Düzey Türkçe Soru Bankası

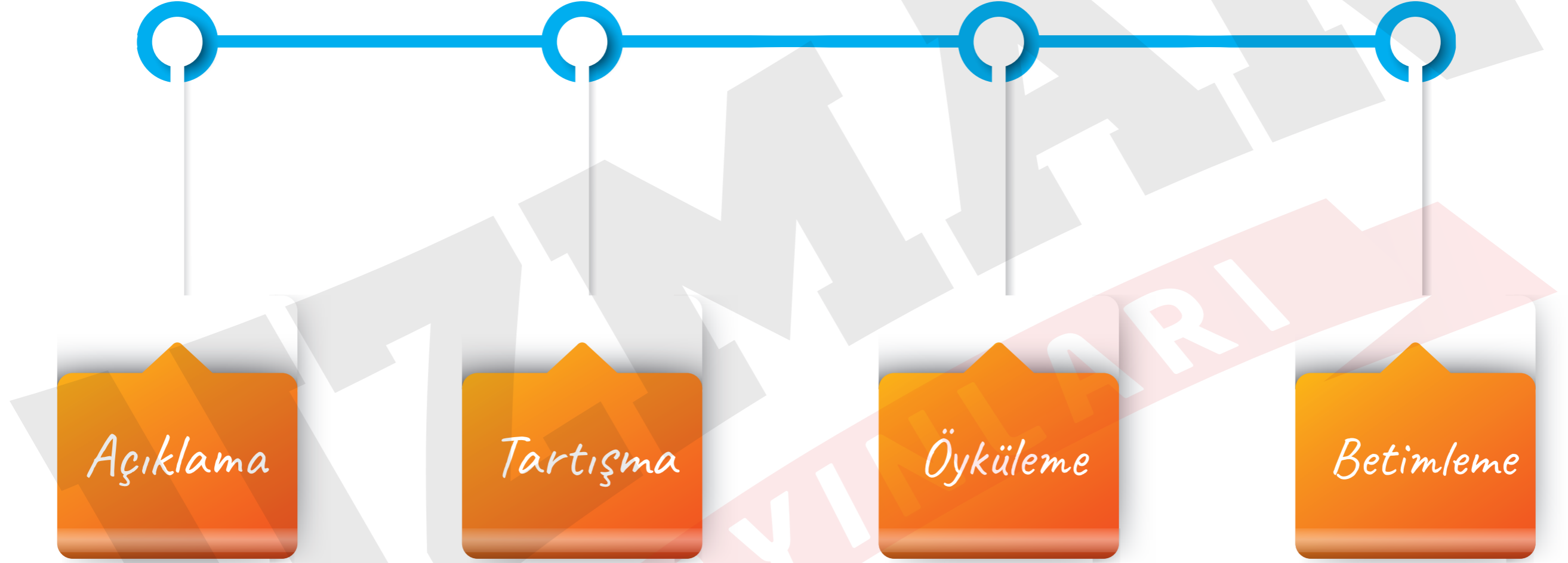
Anlatım Biçimleri

FATMA GÜL ÖRS

ANLATIM BIÇİMLERİ

Bir yazının anlatım biçimini belirleyen o yazının yazılış amacıdır.

AÇIKLAYICI ANLATIM:

Amaç:

→ Okuyucuya herhangi bir konuda bilgi vermek amaçlanır.

Özellikleri:

→ Düşünce yazıdır.

→ Ele alınan konuda okuyucunun hiçbir şey bilmediği varsayılarak okuyucuya konuyla ilgili bilgi verilir.

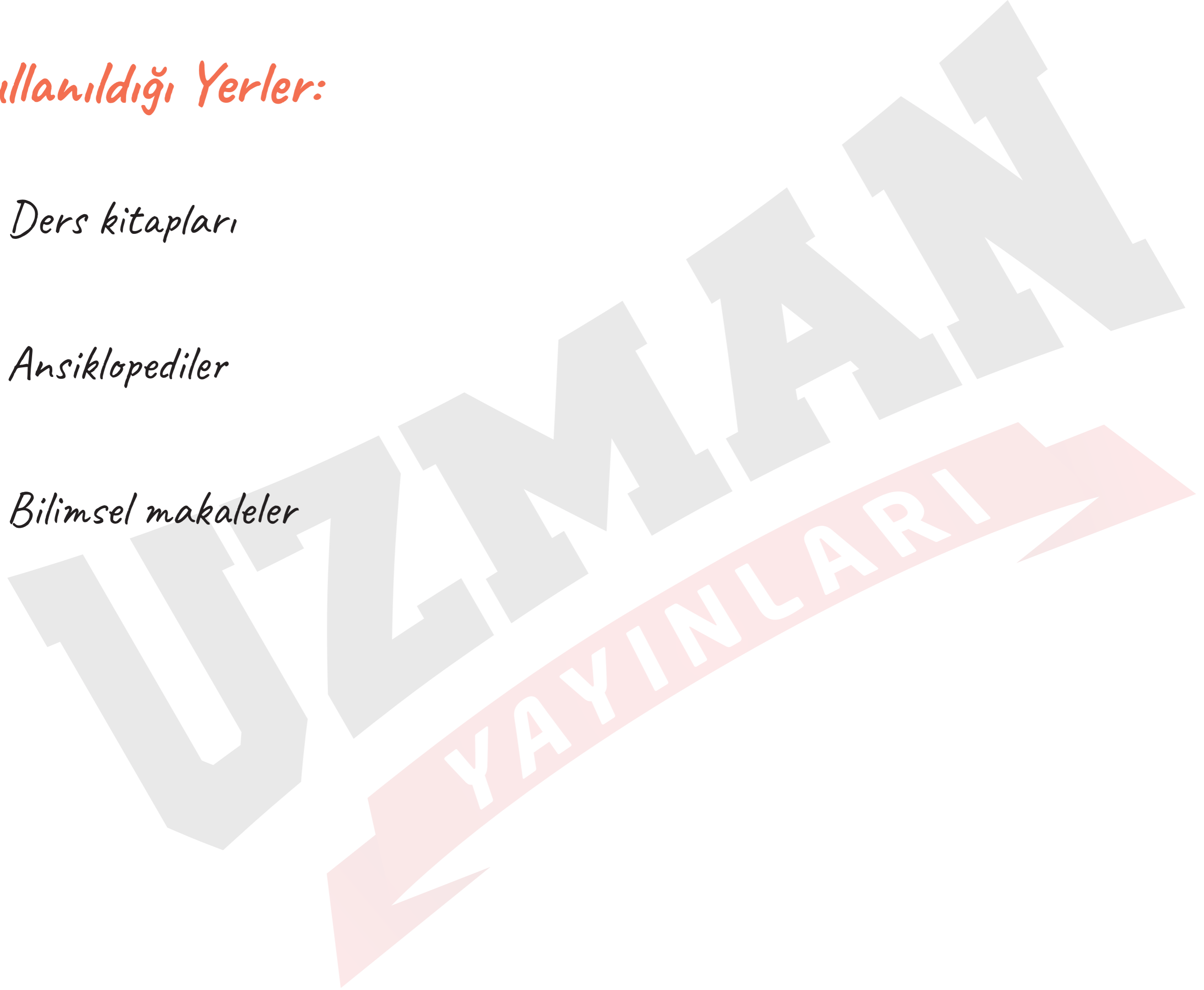
→ Amaç bilgi aktarımı olduğu için yazar, yazıya kişisel görüşlerini, yorumlarını kata-
maz.

→ Parçadaki cümleler kesin bir yargı bildirir.

→ Dil, göndergesel işlevinde kullanılır.

Kullanıldığı Yerler:

- Ders kitapları
- Ansiklopediler
- Bilimsel makaleler

Sıklıkla Yararlanılan Düşünceyi Geliştirme Yolları ve Yöntemler:

- Tanımlama
- Karşılaştırma
- Sayısal Verilerden Yararlanma
- Örneklendirme

YAYINLARI

Örnek:

Bilim adamı Galileo Galilei modern fiziğin kurucularındandır. 1564'te Pisa'da doğan Galileo fizik, astronomi ve astroloji dallarında pek çok buluşa, teoriye imza atar. Özellikle "Güneş merkezli astronomi sistemi" fiziğinin gelişmesine katkılar sağlar. 1610 yılında kendi geliştirdiği teleskopla astronomi gözlemlerine başlar. Bu gözlemlerini "Yıldız Habercisi" kitabında yazar. Daha sonraki yıllarda yıldız kümeleri ve Samanyolu üzerine ilk saptamaları ile Jüpiter'in dört uydusunun varlığını ortaya koyan bir kitap yazar.

Bu parçanın anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

TARTIŖMACI ANLATIM:

Amaç:

- Okuyucuya herhangi bir konudaki düşünceleri kabul ettirmek, bu düşünceleri okuyucuya benimsetmek amaçlanır.

Özellikleri:

- Düşünce yazıdır.
- Okuyucuya benimsetilmek istenen bir önerme öne sürülür.
- Yazar; kendi görüşüne göre, bu önermeyi ya savunur ya da çürütür.
- Yazar, kişisel bir görüşü savunduğu için yazıda kendi görüşlerine, yorumlarına yer verir.

Kullanıldığı Yerler:

- *Gazetelerdeki günlük köşe yazıları*
- *Eleştiri yazıları*
- *Denemeler*
- *İncelemeler*

Sıklıkla Yararlanılan Düşünceyi Geliştirme Yolları ve Yöntemler:

- *Karşılaştırma*
- *Tanık gösterme*
- *Örneklendirme*

★ **UYARI:** Açıklayıcı anlatım ve tartışmacı anlatım, düşünce yazılarında kullanıldığı için bu iki anlatım biçimi karıştırılabilir çünkü tartışmada yazar, okurun kanılarını değiştirebilmek için, tartıştığı konuyla ilgili bilgi de verir. Bu durumda şuna dikkat etmek gerekir: Açıklamada üslubun nesnel, tartışmada ise öznel olduğunu belirtmiştik. Yazının üslubundan yola çıkılarak parçanın anlatım biçimi kolaylıkla bulunabilir.

YAYINLAR

Örnek:

Sanatın, toplumsal etkinliklerin dolaysız bir parçası olduğu çağlar çok gerilerde kalmıştır bugün; insanlığın çocukluk dönemleri kadar gerilerde. Aslında; dinle, büyüyle, dinsel törenlerle, felsefeyle iç içe ayrılmaz bir bütün oluşturduğu o dönemlerin sanatını modern çağların sanat etkinlikleriyle karşılaştırmak, bir tutmak nasıl olası değilse müzikten resme, şiirden romana kadar çeşitli dallara ayrılan bugünün sanatının kökenini toplumsal ilişkilerden başka yerlerde aramak da o kadar yanıltıcı olur. Tarih içinde giderek karmaşıklaşan toplumsal ilişkilerle sanat etkinliğinin de toplumsal ilişkilerle olan bu ilk dolaysız bağı gevşemiş, sanatlar bağımsız gibi görünen bir işlerlik kazanmıştır.

Bu parçanın anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM:

Amaç:

→ Herhangi bir düşünceyi olay içinde vermek amaçlanır.

Özellikleri:

- Çoğunlukla sanatsal yazılardır.
- Yer, zaman, kişi kavramları vardır.
- Zamana bağlı olarak değişen, gelişen, akan bir olay vardır.
- Cümleler genellikle -di'li geçmiş zaman ya da geniş zaman kipindedir.
- Dil, sanatsal işlevinde kullanılır.
- Yazar, olayı kendi başından geçmiş gibi anlatabileceği gibi (I. kişi anlatımı) başkalarının başından geçmiş gibi de anlatabilir. (III. kişi anlatımı)
- Kamera kaydı gibidir, görüntüler zihinde peş peşe kalp gider.

Kullanıldığı Yerler:

- Öyküler
- Romanlar
- Günlükler
- Anılar

Sıklıkla Yararlanılan Düşünceyi Geliştirme Yolları ve Yöntemler:

- Benzetme
- Devinim (Hareket) İçeren Cümleler
- Diyaloglar
- İç Konuşma Tekniği
- Bilinç Akışı Tekniği

Örnek:

Bundan iki gece önce Gece yarısı Pulat Bey evine dönüyor. Kestirme olsun diye, Aksaray'ın تنها bir sokağından geçmektedir. Ortalık zifiri karanlık, etrafta in cin top oynuyor. Pulat Bey yürürken birdenbire boğuk bir sesin "İmdat, cankurtaran yok mu?" diye bağırdığını işitti. Derhal, sesin geldiği tarafa koştu. El fenerini yaktı. Bir de ne görsün...!

Bu parçanın anlatımında hangisi ağır basmaktadır?

BETİMLEYİCİ ANLATIM:

Amaç:

- Görülen bir yerin, kişinin, nesnenin, durumun okuyucu tarafından da görülmesinin sağlanması; okuyucunun bu konuda izlenim (görüntü) kazanması amaçlanır.

Özellikleri:

- Çoğunlukla sanatsal yazılardır.
- Dil, sanatsal işlevinde kullanılır.
- Betimlenen varlıklar ayırt edici özellikleriyle verilir.
- Olaylar, durumlar, manzaralar tablolaştırılır.
- Sözcüklerle resim çizmektir.
- Gözlem ön plandadır.
- Fotoğraf karesi gibidir. Zihnimize oluşan görüntüler hareketsizdir. Bu yönüyle öykülemeden ayrılır.

Kullanıldığı Yerler:

- Öyküler
- Romanlar
- Anılar

Sıklıkla Yararlanılan Düşünceyi Geliştirme Yolları ve Yöntemler:

- Benzetme
- Karşılaştırma
- Duyular arası aktarma
- Deyim aktarmaları
- Nitelik bildiren sözcükler

Örnek:

Soğuk bir İstanbul sabahı. Gökyüzünde bulut kaynıyor, yağmur yağdı yağacak. Biz yola koyuluyoruz. Yarım saat süreceğimizi, Maltepe'nin bildik sokaklarından geçerek bir an önce bitirme telaşındayız. Sokaklar, işe yetişmek için koşuşanlarla dolu. İnsanlar, rayların üzerinden sağa sola bakarak, hızlı adımlarla geçiyor. Bir banliyö treni Gebze yönüne doğru gürültüyle yol alıyor.

Bu parçanın anlatımında hangilerine başvurulmuştur?

Örnek:

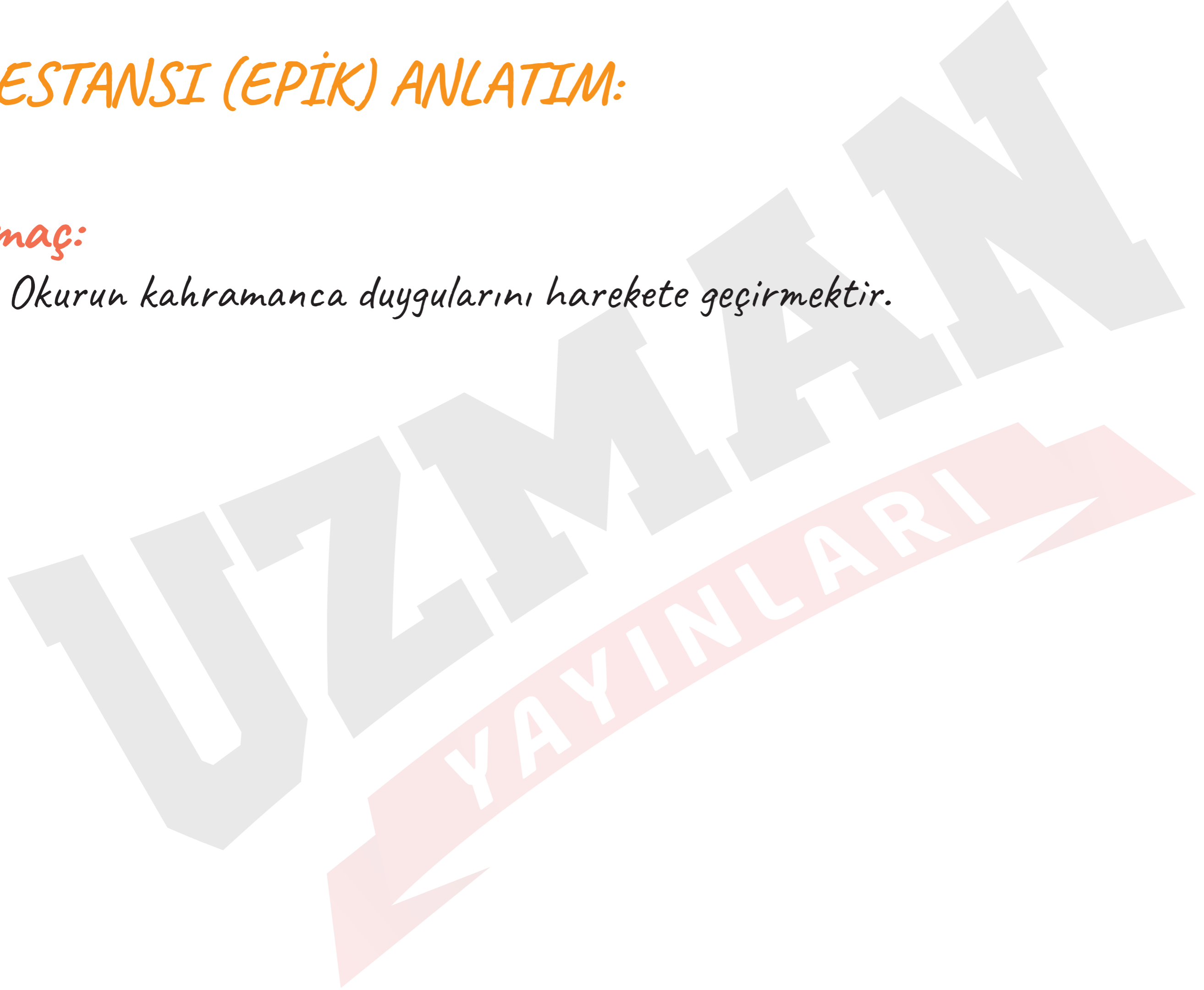
Köyden kasabaya taşınmıştık. Cadde üstünde, sol tarafta bahçesi olan, beyaz boyalı bir ev almıştık. Bahçemizden, komşu bahçeden gelen küçük bir su yolu geçiyordu. Bu su, yan duvarın altından aşağıdaki bahçelere akıyordu. Bizim bahçenin bir köşesinde ufak bir tel kümes vardı. Dip tarafa domates, biber, yeşil salata dikilmişti. Cadde tarafında sardunyalara, pembe karanfiller, hanımelleri bulunurdu.

Bu parçanın anlatımında hangilerine başvurulmuştur?

DESTANSI (EPİK) ANLATIM:

Amaç:

→ Okurun kahramanca duygularını harekete geçirmektir.

Özellikleri:

- Olağanüstü olaylar ve kişiler anlatılır.
- Destan türüne özgü yiğitçe söyleyiş görülebilir.
- Eylem cümleleri ön plandadır yani devinim söz konusudur.
- Tarihi konular ve kahramanlıklar işlenir.
- Dil, sanatsal işleviyle kullanılır.
- Şiir, destan, roman, hikâye, tiyatro, destansı anlatımın kullanıldığı türlerdir.
- Anlatımda abartıya yer verilebilir.

Kullanıldığı Yerler:

- Şiir
- Destan
- Roman
- Hikâye
- Tiyatro
- Anı vb.

Örnek:

Yine günlerden bir gün Oğuz Kağan Tanrı'ya yalvarmakta idi. Karanlık bastı. Gökten bir gök ışık indi. Işık, güneşten ve aydan daha parlaktı. O ışığın içinde bir kız var, yalnız oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Başında ateşli ve parlak bir beni vardı, demir kazık gibi idi. O kız öyle güzeldi ki gülse Gök Tanrı gülüyor; ağlasa Gök Tanrı ağlıyordu. Oğuz Kağan onu görünce aklı başından gitti, kızı sevdi, aldı.

UZUN
YAYINLARI

EMREDİCİ ANLATIM:

Amaç:

→ Kesinlik, vazgeçilmezlik, emir ve yasaklamalarla okur kitlesini yönlendirmektir.

Özellikleri:

- Dil alıcıyı harekete geçirme işlevinde kullanılır.
- Emir, telkin, öneri anlamı taşıyan ifadelere yer verilir.
- Öğretici ve açıklayıcı yönleri vardır.
- Eylem cümleleri ağırlıktadır.

Kullanıldığı Yerler:

- Trafik kuralları
- Kullanım kılavuzları
- Prospektüsler vb.

UZMAN
YAYINLARI

Örnek:

Gürültü patırtının ortasında sükûnetle dolaş, sessizliğin içinde huzur bulunduğunu unutma. Başka türlü davranmak açıkça gerekmedikçe herkesle dost olmaya çalış. Sana bir kötülük yapıldığında verebileceğin en iyi karşılık unutmak olsun. Bağışla ve unut. Ama kimseye teslim olma. İçten ol; telaşsız, kısa ve açık seçik konuş. Başkalarına da kulak ver. Aptal ve cahil oldukları zaman bile dinle onları çünkü, dünyada herkesin bir öyküsü vardır. Yalnız planlarının değil, başarılarının da tadını çıkarmaya çalış. İşinle ne kadar küçük olursa olsun ilgilen; hayattaki dayanağın odur. Seveceğin bir iş seçersen yaşamında bir an bile çalışmış ve yorulmuş olmazsın.

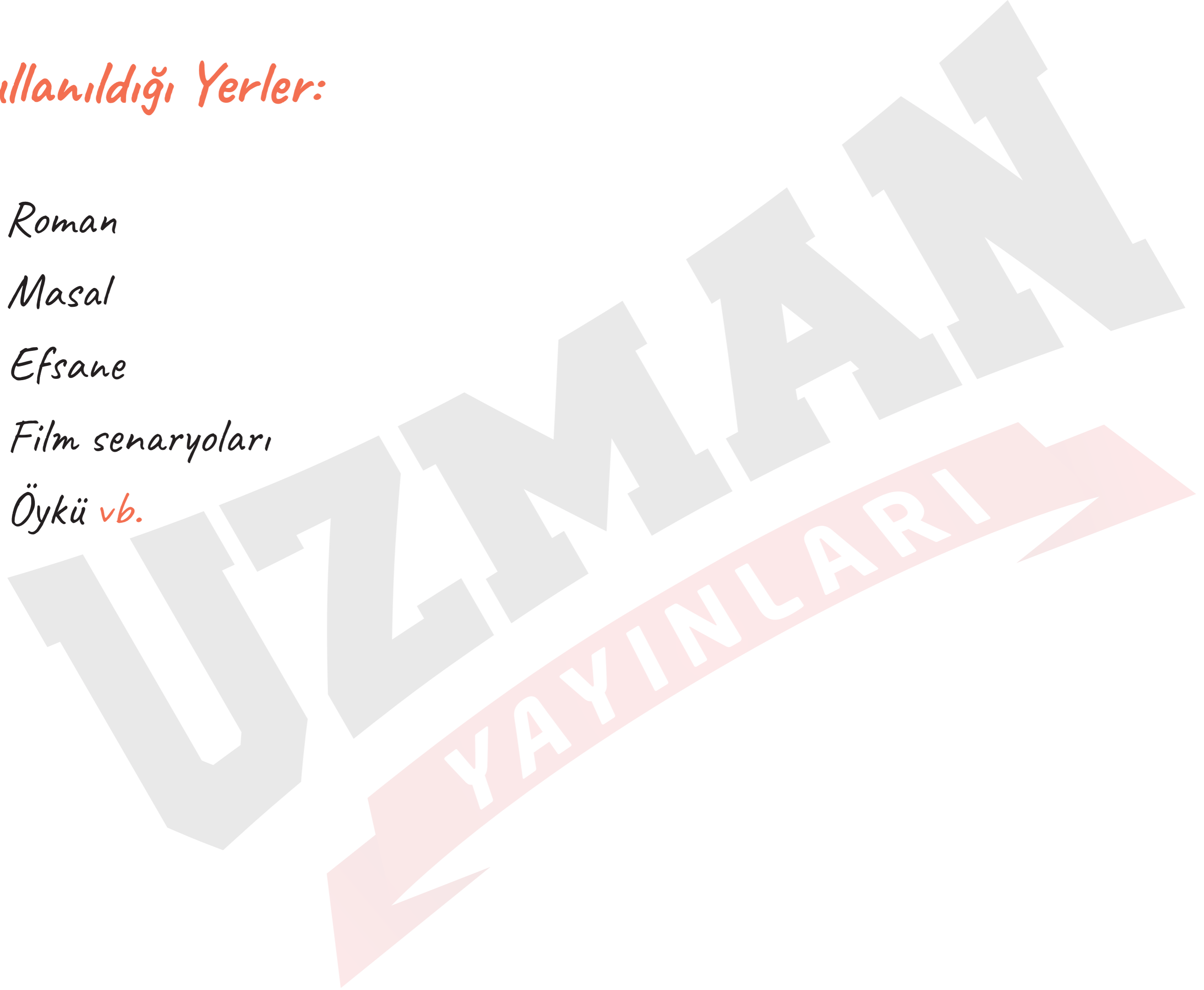
FANTASTİK (DÜŞSEL) ANLATIM:

Özellikleri:

- Düşsel anlatımda konu; olağanüstü ve fantastik özelliklere sahip, hayal ürünüdür.
- Zaman belirli ya da belirsizdir; olağanüstü özelliklere sahip olabilir.
- Mekân, olağanüstü, düşsel öğelerden oluşmuş olabilir. Mekân günlük yaşamda karşılaşamayacağımız niteliktedir.
- Kişiler çoğu zaman gerçekten uzak kişilerdir. Olağanüstü nitelikte olabilirler.
- Düşsel anlatımda hayal, varsayım, abartma, kişileştirme gibi unsurlar çok kullanılır.
- Daha çok di'li veya miş'li geçmiş zaman kipi kullanılır.

Kullanıldığı Yerler:

- Roman
- Masal
- Efsane
- Film senaryoları
- Öykü vb.

Örnek:

Büyücü anne ve babasının gizemli bir şekilde ölümünden sonra Harry Potter, kendisine sığıntı gibi davranan akrabaları ile yaşamaya başlamıştır. Annesinin ve babasının trafik kazasında öldüğünü sanmakta ve hiçbir gerçeği bilmemektedir. 11. yaş gününde bir baykuş Harry'ye yeşil renkte yazılmış bir mektup getirir. Evdeki-ler tarafından imha edilen mektubun aynuları daha sonraki günlerde de getirilmeye devam eder fakat Harry bir türlü mektubu okuyamamaktadır. Bu aynı olaylardan kurtulmak için denizin ortasında bir ada da bulunan bir eve bile taşınılır. Bir süre sonra Hagrid adında bir dev eve gelerek Harry'e gerçeği, babasının Lord Voldemort tarafından öldürüldüğünü, annesinin ise kendisini korumak için eski bir mısır büyü-sü ile kendini feda ettiğini anlatır. Onun bir büyücü olduğunu ve Hogwarts Cadılık ve Büyücülük Okulu'nda okumaya hak kazandığını ifade eder. Buna inanamayan Harry bunca zaman yaşadığı olaylardan yola çıkarak okula gitmeye karar verir. Dursley Ailesi buna karşı çıksa da yapabilecekleri herhangi bir şey yoktur.

GELECEKTEN SÖZ EDİLEN ANLATIM:

- Gelecekte beklenenlerin hayali öğelerle bütünleşmesiyle ortaya çıkan anlatım biçimidir.
- Gelecek, yaşanması arzu edilen mükemmel bir dünya modeli ise **ütöpik**, gerçekleşmesi korkulan, felaket senaryoları içeren anlatım modeli ise **distopik** anlatım olarak ifade edilir.

Özellikleri:

- Gelecekte söz eden metinler varsayım ile oluşmuştur.
- Verilerden yola çıkılarak geleceğe ait tahmin yapılabilir.
- Olandan çok olması beklenen anlatılır.
- Gerçekleşmesi mümkün olmayan tasarı ve düşünceler (*ütopya*) anlatılır.
- Genellikle gelecek zaman ifadesi kullanılır.

Kullanıldığı Yerler:

- Roman
- Öykü
- Film senaryoları vb.

Örnek:

2053 yılının Ekim ayındaız.Havaalanında, bir gezi grubu ve yanımda duran bir valizle uçağımıza binmek için bekliyorum. Nihayet yıllardır gitmek istediğim ülkeye, Türkiye'ye gideceğim.Türkiye hem gelişmiş hem de doğayla iç içe yaşayan bir ülke. O sırada rehberimiz, "Türkiye'den gelen uçak uçuşa hazır. Herkes üstünde adının yazılı olduğu koltuğa otursun." diye bizi uyardı. Uçağa bindiğimde her koltuğun başlık kısmında asılı duran dijital alanlarda adlarımızın yazılı olduğunu gördüm. Kendi koltuğuma oturup kalkışı beklemeye başladım. Bu dijital başlıklar, bilet karışıklığını önlemek için güzel bir yöntem. Ben etrafı incelerken uçak kalkışa geçti. Uçak önce kanatları aşağı doğru eğik bir şekilde dikey olarak gökyüzüne doğru havalanıyor, sonra normal bir uçak gibi bulutların arasında yoluna devam ediyordu. Bu arada kanatları düzleşiyor ve ileriye doğru gitmeye başlıyordu. Düşününce bu yöntemin yer tasarrufu için önemli bir ayrıntı olduğunu fark ettim. Bu sistem, 2020'li yıllarda yalnızca savaş uçaklarında kullanılıyordu. Ben bunları düşünürken pilotun yaptığı anonsla Türkiye'ye ulaşmamıza 3 saat kaldığını öğrendim ve uykuya daldım. Uyandığında uçağımız inişe geçmişti. Uçaktan inince otelimize gitmek için bir otobüse bindik. Otobüs yerden on metre havada yol alıyordu. Yukarısında bulunan çarka benzeyen dört daire dönerek hava enerjisini hareket enerjisine dönüştürüyordu. Bu sayede araç yol alabiliyordu. Ayrıca otobüsü kullanan biri yoktu, otobüs kendi kendine ilerliyordu. Bilet veya kart kullanmaya gerek yoktu. Kimlik kartını okutmak yeterliydi.

SÖYLEŞMEYE BAĞLI ANLATIM:

→ Karşılıklı diyalogların yer aldığı anlatım biçimidir.

Özellikleri:

→ Jest ve mimikler anlatımın gücünü artırır.

→ Karşılıklı konuşmalar, bağlama ve konuşulan kişiye göre değişebilir.

→ Görme ve işitmeye kurulan iletişim önemlidir.

→ Vurgu ve tonlama önemlidir.

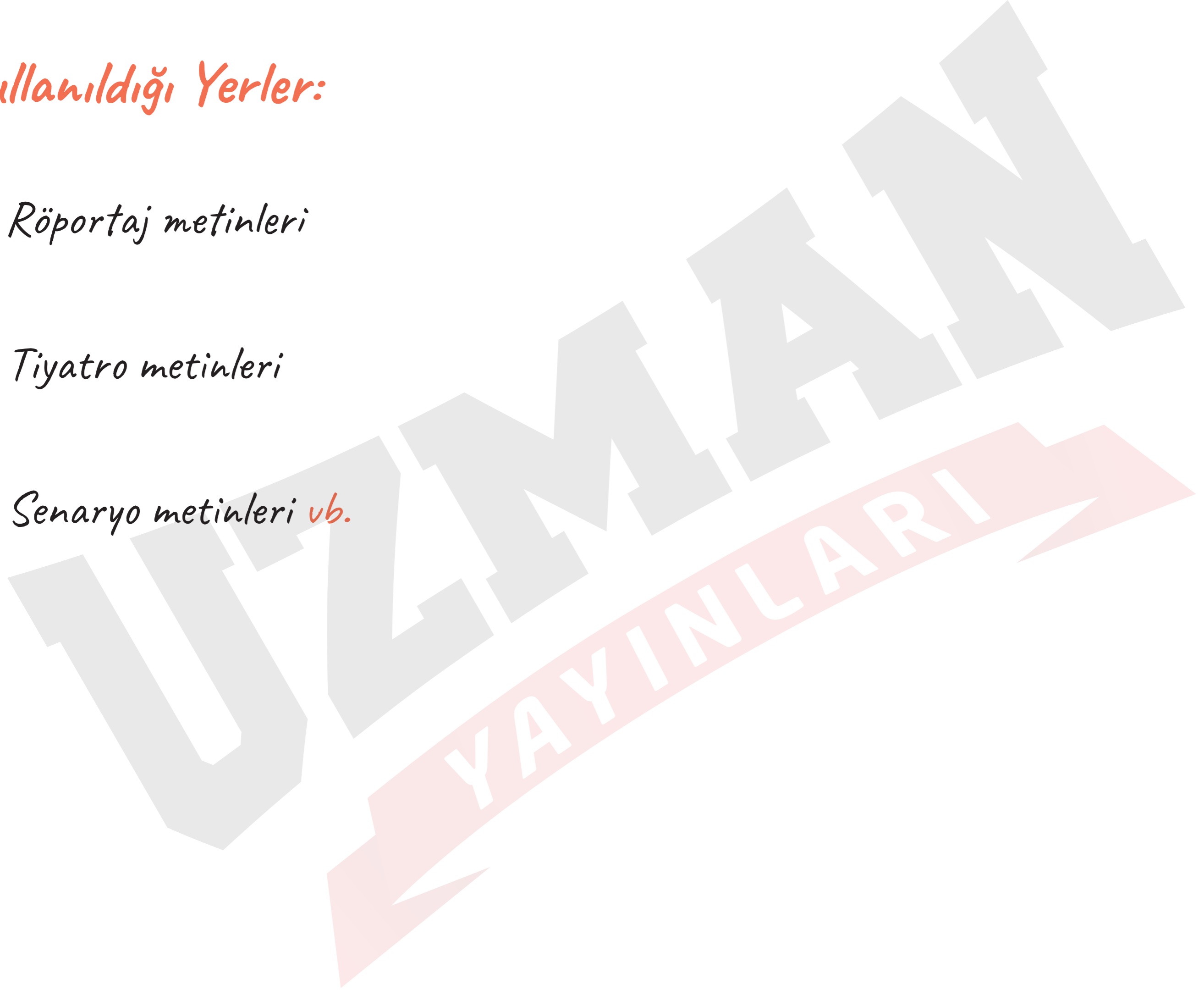
→ Hikâye, Roman, Tiyatro, Röportaj, Monolog söyleşmeye bağlı anlatımın kullanıldığı metin türleridir.

→ Roman, hikâye ve tiyatrolardaki karşılıklı konuşmalara diyalog, iç konuşmalara ise monolog denir.

→ Tekrarlar söyleşmeye bağlı anlatımlarda ifadeyi kuvvetlendirir.

Kullanıldığı Yerler:

- Röportaj metinleri
- Tiyatro metinleri
- Senaryo metinleri vb.

Örnek:

Çocuk aynı sırada oturuyordu, çünkü bocalamalarından vazgeçmeyen gök aynı kızılıklaydı, çocuğun üstünde de dünkü tişörtle şort, ayağında bağcıkları çözüük aynı pa-buçlar.

– Şimdi bak, sağ elinle sağ bağcığı soldakinin içinden geçireceksin canım, iki yana hafifçe gereceksin, ilmekleri bol tutacaksın, yoksa bağlar kenetlenir.

– Ama ben solağım.

– Dur bir dakika öyleyse. Dikkat etmemişim, tüh!

Elleri izlemek için çocuğa sokuldu:

– Haydi bakalım.

Küçük eller, oldukça uğraştıktan sonra acemi bir düğüm attı.

– Olmadı değil mi, dedi çocuk ayaklarını inceleyerek.

– Fena sayılmaz da tam olmadı.

MİZAHİ ANLATIM:

→ Mizahi ögelerle oluşturulan, okuru güldürme ve eğlendirme amacı güden metindir.

Özellikleri:

- Ses, taklit, hareket ve konuşma önemlidir.
- Mizahi unsurlarda gerçekten sapma vardır.
- Amaç okuyucuyu düşündürmek ve eğlendirmektir.
- Roman, hikâye, tiyatro, şiir, deneme gibi türlerde kullanılır.
- Mizahi anlatımlarda dil bir olayı anlatmak için kullanılır. (sanatsal, edebi işlevlerde kullanılır.)

Kullanıldığı Yerler:

- Fıkra
- Roman
- Hikâye
- Tiyatro
- Şiir
- Deneme

Örnek:

Bir toplantıda, hiç yeri ve zamanı olmadığı hâlde Mehmet Akif'in baytarlığını öne çıkararak onu kendince küçük düşürmeye çalışan bir gençle şair arasında şu diyalog geçer:

Genç:

- "Siz baytar mısınız?"

Âkif istifini bozmadan:

- "Evet, bir yeriniz mi ağrıyordu?"

YAYINLARI